

Recerca

Participació laboral i serveis
d'atenció a la petita infància.

/03

Barcelona, abril de 2019

Autor/a:

Cristina de Gispert
Paula Salinas
Maite Vilalta

Projecte realitzat amb el suport de RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social "la Caixa" amb la col·laboració de l'ACUP

recerCaixa
Avancem amb la ciència_

Per citar aquest document:

De Gispert, Cristina; Salinas, Paula i Vilalta, Maite. 2019. "Participació laboral i serveis d'atenció a la primera infància", Barcelona: IGOP (Projecte RecerCaixa "Edu 0-3").

L'**equip investigador** del projecte està format per membres de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), de la Universitat de Barcelona (UB), de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), i de Knowledge Sharing Network (KSNET).

Investigadora principal:

- Raquel Gallego Calderón (IGOP-UAB).

Equip de recerca:

- Nicolás Barbieri (UAB)
- Jaume Blasco (Analista independent)
- Cristina de Gispert (UB)
- Sheila González (UAB)
- Paula Salinas (KSNET)
- Enric Saurí (UOC)
- Maria Teresa Vilalta (UB)

Comissió d'assessorament:

Institut Municipal de la Infància i l'Adolescència (Maria Truñó); Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (Ricard Gomà); Consorci d'Educació de Barcelona (Maribel Jiménez); Institut Municipal d'Educació de Barcelona (Teresa Salvadó); Xavier Bonal (Professor del Departament de Sociologia, UAB); Margarita León (Professora del Dept. Ciència Política i Dret Públic i investigadora de l'IGOP, UAB).

Gestor:

- Nacho Ruiz (IGOP-UAB)

SUMARI

1. Desigualtats de gènere en la participació laboral i d'origen	4
1.1 Caracterització de la oferta laboral i la demanda de serveis d'atenció a la primera infància.....	5
1.1.1 El plantejament tradicional.....	5
1.1.2 Models d'anàlisi de la demanda de serveis d'atenció a la primera infància i participació laboral.....	6
1.1.3 Variables que determinen les decisions de cura dels infants i de participació laboral	7
1.2 De la teoria a l'aplicació.....	10
2. Bibliografia	12

ÍNDEX TAULES

Taula 1. Oportunitats i restriccions en la decisió de tornar a treballar després de tenir un fill.....	10
--	----

Participació laboral i serveis d'atenció a la petita infància

1. Desigualtats de gènere en la participació laboral i d'origen

La participació de les dones en el mercat de treball ha augmentat significativament en els darrers 30 anys. En concret, la mitjana dels països de l'OCDE indica que la taxa d'ocupació femenina, entre 1985 i 2015, ha passat del 56% al 73% entre les dones de 25 a 54 anys. Tanmateix, la taxa d'ocupació de les dones segueix sent inferior a la dels homes. Bona part d'aquesta diferència entre homes i dones vindria explicada per les necessitats de cura dels infants en el nucli familiar, tal com es mostra en l'estudi de Save The Children (2019). D'acord amb aquest informe, a Espanya, en base a les dades de la EPA, la diferència de gènere en l'ocupació passa de 10 punts entre homes i dones sense fills a 22 punts entre homes i dones amb fills menors de 12 anys. Pel que fa a la taxa d'atur, mentre la taxa d'atur dels homes és més elevada entre aquells que no tenen fills (un 21,8% enfront un 13,6%), la relació és inversa per a les dones (20,2% sense fills i 23,5% amb fills).

D'acord amb el mateix informe, un altre indicador que mostra les dificultats per conciliar de les dones és la incidència dels contractes a temps parcial entre les dones amb fills: mentre que tan sols un 6% dels homes amb fills treballa a temps parcial, aquest percentatge augmenta fins a un 29% en el cas de les dones. Dins d'aquest grup, treballen a temps parcial per motius de cura dels fills un 47% de les dones, enfront d'un 7,7% dels homes. A la OCDE, la probabilitat de que les dones treballin a temps parcial també és més elevada, sent tres vegades superior a la dels homes.

Les decisions de participació laboral de les famílies depenen de molts factors. Diversos estudis mostren com, durant els primers anys després de tenir un fill, la disponibilitat de serveis d'atenció als infants de 0 a 3 anys és un dels factors rellevants en la decisió de les famílies sobre el retorn a la feina, especialment en el cas de la mare (Nollenberger i Rodríguez-Planas, 2015; Carta i Rizzica, 2018; Baizán i Gonzalez, 2007). Altres factors que també s'ha demostrat que són rellevants a l'hora de determinar les decisions de participació en el mercat laboral són el cost dels serveis de cura dels infants (Borra,

2010; Borra i Palma, 2009; Suarez, 2013) o la seva qualitat (Blau i Hagi, 1998). Així, les decisions de participació laboral de les famílies i les de demanda de serveis de cura dels infants són interdependents, doncs són dues decisions que es prenen simultàniament, especialment durant els primers anys després de tenir un fill. Tanmateix, aquestes són dues decisions molt complexes en les que intervenen factors de diversa índole, com ara els ingressos i nivell d'estudis dels progenitors, l'edat i salut de l'infant, o els valors culturals dominants, entre altres. Són decisions que també s'expliquen des d'una perspectiva de gènere relacionada amb la forma com es resolgui la divisió del treball domèstic dins la llar, assenyalant qui tindrà més disponibilitat de temps per al treball remunerat¹.

A continuació, es presenta un breu resum de la literatura que analitza aquestes decisions de les famílies.

1.1 Caracterització de la oferta laboral i la demanda de serveis d'atenció a la primera infància

1.1.1 El plantejament tradicional

La caracterització de la demanda de serveis d'atenció a la primera infància és quelcom complex que s'ha abordat a la literatura des de diferents angles. La forma tradicional d'explicar la demanda dels serveis d'atenció a la primera infància segueix la teoria convencional del consumidor: les famílies demanden serveis de cura dels infants en el mercat d'acord amb les seves preferències i restriccions, tant pressupostàries com temporals (Chaudry et al., 2010). Les preferències de les famílies estan relacionades

¹Aquesta divisió del treball dins la llar s'ha vingut explicant principalment a través de tres vies o hipòtesis. La primera via es basa en l'especialització de cada progenitor, d'acord amb l'objectiu d'eficiència productiva seguint l'enfocament de la *nova economia de la família* (Becker, 1981). És a dir, la unitat familiar distribuiria el seu temps entre el mercat de treball i el treball domèstic, de tal manera que cada membre s'especialitzaria en l'activitat en la que tingués major productivitat. La segona via també té a veure amb l'especialització de cada progenitor que es derivaria d'un procés de negociació intra-familiar. El treball domèstic té beneficis per la llar però també representa un cost d'oportunitat per a qui el realitza. Cada membre de la parella pot compensar a l'altre per a que faci aquest treball domèstic sent la diferència entre els seus ingressos laborals i els de la seva parella, el que determina el seu poder de negociació. Una tercera via posa l'èmfasi en la influència dels valors socials i els aspectes psicològics, com ara la identitat, seguint l'enfocament de l'*economia de la identitat* (Akerlof i Kranton, 2000). A nivell micro, els individus internalitzen les expectatives de gènere que els altres projecten sobre ells i actuen en conseqüència. A nivell macro, el context social, les normes socials, els principis ètics, les relacions patriarcals, les institucions, etc. influeixen l'assignació del treball dins la llar.

amb la composició de la llar o amb el seu nivell educatiu, sent aquells progenitors que han assolit un major nivell educatiu els qui més valoren els beneficis de l'educació en edats primerenques. La renda de la llar i els preus dels serveis determinarien la restricció pressupostària de les famílies; i la situació laboral de les mares, essencialment, constitueix la restricció temporal (García-Mainar et al., 2011).

A més, la decisió no solament consisteix en si utilitzar serveis de cura infantil o no, sinó també en l'elecció del tipus de cura. Aquesta decisió dependria novament de les preferències i dels preus relatius de les diferents alternatives. Les famílies amb més nivell d'estudis tendeixen a preferir els serveis formals ja que afavoreixen la socialització i l'estimulació precoç del nen (Del Boca i Vuri, 2007; Mamolo et al., 2011)², i els preus relatius marquen la relació de substitució entre tipologies de serveis de cura, tant formals com informals. La disponibilitat de centres infantils propers a la llar o viure a prop de familiars també incideix en les decisions dels pares i mares (Borra, 2010; Baizán i Gonzalez, 2007; Suárez, 2013; Borra i Palma, 2009). A més, sembla que és més eficient utilitzar una sola forma de cura dels infants quan hi ha més d'un nen en edat preescolar dins la llar (Del Boca i Vuri, 2007).

1.1.2 Models d'anàlisi de la demanda de serveis d'atenció a la primera infància i participació laboral

Quan les famílies demanden serveis de cura infantil en el mercat, no només satisfan la seva utilitat com a consumidors de serveis de cura infantil *per se* sinó que també "compren" temps que poden dedicar al mercat de treball i, per tant, aquesta demanda està molt relacionada amb l'oferta laboral, especialment la de les mares (Chaudry et al., 2010). De fet, la majoria d'estudis han vingut considerant l'oferta laboral dels pares (homes) com a exògena o inelàstica a la disponibilitat i ús dels serveis de cura infantils, entenent que només actua condicionant la renda de la llar. Tanmateix, Legazpe i Davia (2017) per al cas espanyol, prescindeixen d'aquest supòsit d'exogeneïtat argüint el canvi de valors familiars i tenint en compte també els efectes de la crisi sobre l'ocupació a partir de 2008, afectant a la disponibilitat dels pares (homes) per atendre als fills i substituint parcialment el temps de dedicació de les mares.

² S'entén per "cura formal" opcions com l'educació preescolar o infantil, centres de cura d'infants fora de l'horari escolar o altres centres de cura de nens; la "cura informal" engloba la que fan cuidadors professionals remunerats a casa del nen o del cuidador (cangurs, assistents, etc.) i altres persones que no obtenen remuneració (avis, altres parents, amics, veïns, etc.).

La literatura que aborda la demanda de serveis de cura infantil en relació a les decisions de mercat de treball té diversos corrents. Un primer corrent es centra en l'oferta laboral de les mares i considera els serveis de cura com un element exogen que forma part del cost que cal assumir per a treballar; per tant, la demanda d'aquests serveis ve completament determinada per la decisió de la família quant a l'oferta laboral. És una visió que simplifica una decisió que és força més complicada, doncs òbviament el cost dels serveis de cura és quelcom endogen que dependrà de la qualitat dels mateixos, així com d'altres atributs. Reconèixer aquesta relació endògena condueix a la determinació simultània de la demanda de serveis de cura infantils i de la participació laboral femenina, com considera la segona aproximació a la qüestió. Aquest corrent es va iniciar amb els treballs de Blau i Robins (1988), Connely (1992) i Ribar (1995), i va continuar amb els treballs de Del Boca i Vuri (2007), Tekin (2007), Van Gameren i Ooms (2009) o Borra (2010).

Un tercer corrent incorpora, a més de les anteriors qüestions, la tria entre els diferents tipus de cura dels infants disponibles. En aquesta aproximació, la demanda d'aquests serveis pot venir explicada per altres factors addicionals, com els educatius i d'oportunitats de desenvolupament per a l'infant. El treball de Blau i Hagy (1997) és el primer que analitza com un tot la decisió de la mare sobre: la feina, la decisió de pagar per la cura, el tipus de cura escollit, i la demanda per altres atributs. La qualitat dels serveis de cura es té en compte a partir d'atributs observables com ara: la mida del grup, la ràtio mestre/alumnes, i l'experiència del proveïdor del servei (malgrat n'hi hagi d'altres no observables com l'energia i motivació del proveïdor).

1.1.3 Variables que determinen les decisions de cura dels infants i de participació laboral

Segons els models teòrics exposats, els principals factors que determinarien les decisions de les famílies de demandar serveis de cura dels infants i sobre la participació en el mercat laboral són el cost dels serveis de cura de la petita infància, la disponibilitat (per se i en la seva distribució al llarg del territori) i assequibilitat dels mateixos, així com la seva qualitat. Ara bé, la literatura empírica no sempre és concloent respecte a la rellevància d'aquests factors, podent trobar estudis que corroboren la seva rellevància i altres que contradiuen aquesta teoria.

Bona part de la literatura empírica s'ha centrat en analitzar els efectes dels costos dels serveis de cura sobre la seva demanda i les decisions de participació de les dones en el mercat laboral. En termes generals, l'evidència mostra que existeix una relació

negativa entre els costos de cura dels infants i la probabilitat de participació en el mercat de treball. Per al cas d'Espanya, Borra (2010) estima que l'elasticitat de la participació laboral respecte al preu per hora dels serveis de cura es troba entre -0'81 i -0'94, elasticitat força més elevada que la que s'ha estimat per altres països.

La disponibilitat dels serveis de cura és un altre factor que també pot jugar un paper rellevant en les decisions de treball de les dones. No obstant, pocs treballs empírics s'han centrat en analitzar la relació entre l'oferta geogràfica de serveis de cura i la participació laboral de les dones (Borra, 2010). La major part d'estudis inclouen la disponibilitat de serveis de cura com a variable de control (Han i Wladfogel, 2001; Del Boca i Vuri, 2007). Els pocs estudis que s'han centrat en l'anàlisi de l'accessibilitat a serveis de cura dels infants han trobat efectes positius sobre la participació laboral de les dones als Estats Units (Herbst i Barnow, 2008; Stolzenberg and Waite, 1984), i efectes no significatius a Alemanya (Kreyenfeld i Hank, 2000). Un estudi als Estats Units, de 2013, mostra que l'augment de escoles bressol comporta no només una millora en els resultats acadèmics dels nens (entorn d'un 1%), sinó també un augment en l'oferta laboral de les mares de fins a un 4.7% (Cascio i Schanzenbach, 2013).

A Canadà, una avaluació d'aquest tipus de polítiques apunta cap a un augment de fins a 8 punts de participació de les dones en el mercat laboral (Haeck et al 2015). L'impacte sobre l'oferta de treball de les mares sembla ser més gran en el cas de mares solteres, un dels col·lectius que més difícil ho tenen per conciliar (Gelbach, 2002). En el cas d'Espanya, Baizán i González (2007) analitzen els efectes de la disponibilitat de serveis de cura sobre la participació laboral de les dones, si bé sense tenir en compte l'endogeneïtat de les decisions de demanda de serveis de cura dels infants, i sense controlar pel nivell de salaris o els costos dels serveis³.

En relació a la qualitat dels serveis els resultats tampoc són concloents. Així, mentre alguns estudis obtenen que els efectes de la qualitat dels serveis no són significatius per

³ En el cas d'Espanya, l'abast de l'educació de 0 a 3 anys és encara reduït en comparació amb altres països. Així, mentre a Espanya el percentatge d'infants menors de 3 anys inscrits en institucions de cura formal durant almenys 30 hores a la setmana és del 20,6%, a Noruega és del 46% i a Dinamarca del 69%, segons dades de l'Eurostat. No obstant això, en els darrers anys, a l'oferta tradicional institucionalitzada d'educació de 0 a 3 anys s'hi ha afegit l'oferta de models alternatius innovadors, que a més d'ampliar el nombre de places disponibles també amplien la varietat de models educatius disponibles. Donat que aquest fenomen és molt recent, i molt localitzat geogràficament en determinades zones, no existeix encara literatura que analitzi el seu impacte sobre les decisions de participació en el mercat laboral de les famílies o les decisions d'escolarització dels infants de 0 a 3 anys.

explicar l'ocupació de les dones (Kimmel, 1998), altres obtenen efectes positius (Ribar, 1992, 1995).

En la interpretació d'aquests resultats, cal tenir en compte que aquests poden variar notablement entre diferents països o regions, ja sigui per raons culturals o per les característiques del mercat de treball, entre d'altres motius. Així, diversos estudis han mostrat com els efectes que puguin tenir canvis en els preus dels serveis de cura dels infants o en la seva disponibilitat dependran també de les oportunitats del mercat de treball.

Finalment hi ha altres factors menys explorats en la literatura, com ara la influència del grau de participació del sector públic en el finançament dels serveis de cura de la petita infància, finançament que a més pot procedir de diferents nivells de govern. Els governs locals, per exemple, poden intervenir en la regulació o la provisió d'aquests serveis i, en aquest cas, poden tenir diferents objectius com ara el d'incentivar l'ocupació de les dones o el de millorar els resultats educatius dels infants, quelcom especialment important per a les famílies de menor renda. Per donar compliment a la seva funció objectiu, un govern local pot fer ús del "racionament" limitant l'accés al servei, per exemple, a través de l'establiment de criteris específics per aconseguir una plaça a l'escola bressol, en coherència amb els objectius fixats. Per a posar un exemple concret del cas espanyol, la deducció fiscal recentment aprovada per l'Estat destinada a mares treballadores que porten als seus fills a l'escola infantil pot incidir en l'elecció del tipus de cura, en excloure tant els serveis de cura informals com els serveis de cura més innovadors, que sovint no tenen el reconeixement d'escola infantil (com a centre autoritzat).

Si la intensitat en l'ús dels serveis de cura als diferents països europeus pot venir condicionada per la despesa que el sector públic destini cap als mateixos, també és ben cert que aquest ús pot dependre d'un aspecte cultural de les societats com és el grau de resistència a delegar les responsabilitats de cura dels fills en terceres persones. Tenir cura dels nens és quelcom amb característiques com l'oci: és agradable i pot tenir un component lúdic i social, que en determinats entorns culturals augmenta la reputació de mares i pares com a tals; i també presenta característiques comunes a les tasques domèstiques, ja que comporta molt temps no remunerat de dedicació i, per tant, un cost significatiu d'oportunitat. És una barreja d'ambdues coses que no té fàcil substitució en el mercat (Ribar, 1995; Pailhe i Solaz, 2008). Alesina i Giuliano (2010) mostren que en els països, com Espanya o Itàlia, on els lligams familiars són més forts, la taxa de

participació laboral de les dones és inferior i el temps destinat al treball domèstic i a la cura dels infants és superior comparativament.

1.2 De la teoria a l'aplicació

En un interessant treball del Institut for Employment Studies, del Regne Unit, es recull i valora l'evidència acumulada sobre la presa de la decisió clau que ens ocupa, expressada de la següent manera: perquè, com, i quan, els progenitors trien tornar a la feina després de tenir un fill. Es destaca que a l'hora de prendre aquesta decisió hi intervenen factors interns a l'individu relacionats amb la seva situació personal; i altres factors de caire més extern, com poden ser les oportunitats laborals del moment o els aspectes culturals i socials vigents. A la taula 1 es mostren les oportunitats i restriccions que emmarquen la decisió de pares i mares, unes més objectives com la conjuntura del mercat de treball, i altres més subjectives com ara la percepció personal del que significa ser mare i treballadora, respectivament, així com de l'equilibri ideal d'aquest binomi.

Taula 1. Oportunitats i restriccions en la decisió de tornar a treballar després de tenir un fill

	RELACIONATS AMB ASPECTES PERSONALS	RELACIONATS AMB LA CARRERA LABORAL
FACTORS INTERNS	1-Nombre de fills 2-Llar monoparental o no 3-Salut personal i dels fills 4-Ingressos (principals i altres) 5-Règim habitatge 6-Edat i cicle vital 7-Actituds de la parella envers els serveis de cura 8-Situació laboral de la parella	Com em veig a mi mateix/a i la meva carrera? 12-Identitat i objectius professionals i familiars 13-Percepció de l'equilibri familiar / laboral 14-Aspiracions i expectatives 15-Percepció: com soc com a mare, treballadora o ambdues 16-Pròpies idees sobre el que s'entén com a serveis de cura adequats Què puc oferir? 17-Educació, qualificacions i habilitats 18-Bagatge laboral
FACTORS EXTERNS	Com m'informo per prendre la decisió? 9-Fonts d'informació i de suport: amics i família, canals oficials, altres. Disponibilitat i assequibilitat dels serveis de cura preferits 10-Costos 11-Elegibilitat del finançament	Aspectes socials: 19-Normes socials i culturals, i expectatives 20-Actitud empresarial i cultura del lloc de treball 21-Pràctiques laborals i d'ús dels permisos (maternitat / paternitat) Aspectes laborals: 22-Situació de l'ocupació 23-Possibilitats de treball flexible 24-Beneficis i costos de la maternitat 25-Temps desplaçament feina / casa

Font: Elaboració pròpia a partir de Institut for Employment Studies (2018).

S'assenyala que l'individu pot exercir un major control sobre el factor 9 i aquells que van del 12 al 18, comparat amb la resta de factors. I també que hi ha factors d'influència més en el llarg termini perquè només poden canviar de generació en generació, com ara les actituds envers l'equilibri feina-família. Altres factors poden canviar circumstancialment, com per exemple, el suport financer durant els primers anys de cura de l'infant que pot dependre de canvis de govern i, per tant, de les polítiques que s'implementin en aquest àmbit.

2. Bibliografia

- Akerlof, G.A. i Kranton, R.E. (2000). 'Economics and identity'. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(3), 715-753.
- Alesina, A. i Giuliano, P. (2010). 'The Power of the Family'. *Journal of Economic Growth* 15: 93-125.
- Baizán, P. i González, M.J. (2007). «¿Las escuelas infantiles son la solución? El efecto de la disponibilidad de escuelas infantiles (0-3 años) en el comportamiento laboral femenino», in V. Navarro (ed.) *Situación Social de España, Vol. II*, Madrid: Biblioteca Nueva.
- Becker, G.S. (1981). *A treatise on the family*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Blau, D.M. i Hagy. (1998). 'The Demand for Quality in Child Care', *Journal of Political Economy*, 106(1), 104-146.
- Blau, D.M. i Robins, P.K. (1988). 'Child Care Costs and Family Labor Supply', *Review of Economics and Statistics*, 70(3), 374–381.
- Borra, C. (2010). 'Childcare costs and Spanish mothers' labour force participation', *Hacienda Pública Española/Revista de Economía Pública*, 194(3), 9-40.
- Borra, C. i Palma, L. (2009). 'Child care choices in Spain'. *Journal of Family and Economic Issues*, 30, 323-338.
- Carta, F. i Rizzica, L. (2018). Early kindergarten, maternal labor supply and children's outcomes: evidence from Italy, *Journal of Public Economics*, 158, pp. 79-102.
- Cascio, E. U. i D. W. Schanzenbach (2013). "The Impacts of Expanding Access to High-Quality Preschool Education." NBER Working Paper no. 19735, Cambridge, MA.
- Connelly, R. (1992). 'The Effect of Child Care Costs on Married Women's Labor Force Participation', *Review of Economics and Statistics*, 74(1), 83–90.
- Chaudry, A.; Henly, J. i Meyers, M. (2010). 'Conceptual frameworks for child care decision making. White Paper', *Administration for Children & Families*.

Del Boca, D. (2015). 'Child care arrangements and labor supply', *IDB Working Paper Series* No. IDB-WP-569.

Del Boca, D. i Vuri, D. (2007). 'The mismatch between employment and childcare in Italy: the impact of rationing ', *Journal of Population Economics*, 20(4), 805-832.

Gameren, E.v., Ooms, I. (2009). 'Childcare and labor force participation in the Netherlands: the importance of attitudes and opinions', *Review of Economics of the Household*, 7 (4), 395–421.

García-Mainar, I.; Molina, J.A.; i Montuenga, V.M. (2011). 'Gender differences in childcare: time allocation in five European countries', *Feminist Economics*, 17(1), 119-150.

Gelbach, J. B. (2002). 'Public schooling for young children and maternal labor supply'. *American Economic Review*, 92(1):307-322.

Han, W.J. i Waldfogel, J. (2001). 'The effects of early maternal employment on later cognitive and behavioral outcomes', *The Journal of Marriage and the Family* 63, 336-354.

Haeck, C., Lefebvre, P., i Merrigan, P. (2015). "Canadian Evidence on Ten Years of Universal Preschool Policies: The Good and the Bad." *Labour Economics* 36: 137–57.

Herbst, C. M. i Barnow, B. S. (2008). 'Close to home: A Simultaneous equation model of the relationship between child care accessibility and female labor force participation', *Journal of Family and Economic Issues*, 29, 128-151.

Institut for Employment Studies (2018). *Rapid evidence assessment: parents' decisions about returning to work and child caring responsibilities. Research review*, May.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705820/Parents_decisions_about_returning_to_work_and_child_caring_responsibilities.pdf

Instituto Nacional de Estadística (various years). Encuesta de Población Activa.

- Kimmel, J. (1998). 'Child care costs as a barrier to employment for single and married mothers'. *The Review of Economic and Statistics* 80:287–295.
- Kreyenfeld, M., i Hank, K. (2000). 'Does the availability of child care influence the employment of mothers? Findings from Western Germany'. *Population Research and Policy Review*, 19, 317–337.
- Legazpi, N. i Davia, M.A. (2017). 'Oferta laboral y demanda de cuidados infantiles en los hogares españoles'. *Revista de Economía Laboral*, 14(2), 33-65.
- Mamolo, M.; Coppola, L. i Di Cesare, M. (2011). 'Formal childcare use and household socio-economic profile in France, Italy, Spain and UK', *Population Review*, 50(1), 170-194.
- Nollenberger, N. i Rodríguez-Planas, N. (2015). '[Full-time universal childcare in a context of low maternal employment: Quasi-experimental evidence from Spain](#)'. *Labour Economics*, 36, 124-136.
- OECD (2018), "How does access to early childhood education services affect the participation of women in the labourmarket?", *Education Indicators in Focus*, No. 59, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/232211ca-en>.
- Pailhé, A. i Solaz, A. (2008). "Time with children: Do fathers and mothers replace each other when one parent is unemployed?", *European Journal of Population* 24, 2: 211-236.
- Ribar, D. (1992). 'Child Care and the Labor Supply of Married Women: Reduced Form Evidence'. *The Journal of Human Resources*, 27(1), 134-165.
- Ribar, D.C. (1995). 'A structural model of child care and the labor supply of married women', *Journal of Labor Economics*, 13(3), 558-597.
- Save the Children (2019). *El futuro donde queremos crecer*.
https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/el_futuro_donde_queremos_crecer.pdf.
- Stolzenberg, R. M. and Waite, L.J. (1984) "Local Labor Markets, Children, and Labor Force Participation of Wives," *Demography* 21, pp. 157-170.

Suárez, M. J. (2013). 'Working mothers' decisions on childcare: The case of Spain'.
Review of Economics of the Household, 11(4), 545–561.

Tekin, E. (2007). 'Child care subsidies, wages, and employment of single mothers'.
Journal of Human Resources, 42, 453–487.

Projecte realitzat amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social "la Caixa" amb la col·laboració de l'ACUP

recerCaixa
Avancem amb la ciència_

ACUP
Obra Social "la Caixa"

Per citar aquest document:

De Gispert, Cristina; Salinas, Paula i Vilalta, Maite. 2019. "Participació laboral i serveis d'atenció a la primera infància", Barcelona: IGOP (Projecte RecerCaixa "Edu 0-3").

L'**equip investigador** del projecte està format per membres de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), de la Universitat de Barcelona (UB), de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i de Knowledge Sharing Network (KSNET).

Investigadora principal:

- Raquel Gallego Calderón (IGOP-UAB).

Equip de recerca:

- Nicolás Barbieri (UAB)
- Jaume Blasco (Analista independent)
- Cristina de Gispert (UB)
- Sheila González (UAB)
- Paula Salinas (KSNET)
- Enric Saurí (UOC)
- Maria Teresa Vilalta (UB)

Comissió d'assessorament:

Institut Municipal de la Infància i l'Adolescència (Maria Truñó); Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (Ricard Gomà); Consorci d'Educació de Barcelona (Maribel Jiménez); Institut Municipal d'Educació de Barcelona (Teresa Salvadó); Xavier Bonal (Dept. de Sociologia, UAB); Margarita León (Professora del Departament de Ciència Política i Dret Públic i investigadora de l'IGOP, UAB).

Gestor:

- Nacho Ruiz (IGOP-UAB)